

EDUKACJA LEŚNA W LEŚNYM ZAKŁADZIE DOŚWIADCZALNYM SIEMIANICE. BIEGI NA ORIENTACJĘ

Radosław Ertel

Abstrakt

Od chwili rozpoczęcia edukacji leśnej na terenie LZD Siemianice naszym głównym celem było i pozostaje nadal promowanie i poprawianie wizerunku leśnika oraz zapoznanie z jego pracą. Wykorzystujemy w tym celu szereg obiektów edukacyjnych, które w przeciągu ostatnich lat sukcesywnie powstawały na naszym terenie. Główną areną edukacji pozostaje jednak LAS, który daje nam mnóstwo rekwizytów i pomocy naukowych, a jednocześnie stwarza doskonałą okazję na jak najbliższe poznanie naszego warsztatu pracy.

W 2005 roku powstała tu ścieżka edukacyjna „Bieg na orientację”. Daje ona ogromne możliwości do realizacji naszego głównego celu, jakim jest kreowanie wizerunku polskiego leśnika. Ta mało jeszcze znana u nas dyscyplina sportowa łączy w sobie aktywność fizyczną na świeżym powietrzu z konkretnymi umiejętnościami, takimi jak rozpoznanie terenu, spostrzegawczość, wnikliwe czytanie mapy, posługiwanie się kompasem. Wspaniale pozwala poszerzać wiele zagadnień przerabianych w szkole na lekcjach przyrody, biologii, czy geografii, praktycznie wykorzystując je w terenie leśnym.

Abstract

From the moment the forest education in Forest Experimental station in Siemianice started our major goal was before, and still is a promotion of the forester's image and introducing his work to society. In order to achieve it we use lots of educational objects, quantity of which successively grows in our area every year. However, general arena of education is still THE FOREST, which gives us many props and educational aids, and at the same time gives opportunity to get to know our workshop as well as possible.

In 2005 the educational path, called The Run By Orientation was created. It gives us opportunity to realize that, that our major assignment is to promote the Polish forester's image. That purely known in our country sport discipline joins physical activity with specific skills, e.g. orientation in terrain, perceptiveness,

perating, reading of a map and using a compass. It allows to experience problems from biology or geography lessons, by practical use of them while in the forest.

Edukacja leśna prowadzona jest na terenie LZD Siemianice od niemal 15 lat, jednak formalnie rozpoczęła się ona w 1998 roku, kiedy to utworzono Klasę Leśną. Był to pierwszy obiekt służący do edukacji dzieci i młodzieży.

Klasa Leśna w Laskach (powstała w 1998 roku) - jest to miejsce, w którym pod okapem drzew prowadzone są lekcje o pracy leśnika, lesie i jego mieszkańcach. Słuchaczami najczęściej są dzieci z okolicznych przedszkoli oraz młodzież ze szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich. Zajęcie prowadzone są przez przygotowanych do tego celu leśników praktyków oraz nauczycieli z okolicznych szkół.

W następnych latach poszerzyliśmy znacznie naszą ofertę kolejno wykorzystując i tworząc:

Izbę Leśną w Laskach (powstała w 2000 roku) - są to pomieszczenia w których znajdują się trzy sale wystawowe:

- fotograficzna - *Przyroda LZD Siemianice*
- leśna - z eksponatami związanymi z lasem i gospodarką leśną
- historyczna - z prezentacją historii rodziny Szembeków i LZD Siemianice.

W korytarzu przed salami można obejrzeć prezentację multimedialną o LKP *Lasy Rychtałskie* lub dowolnie przez siebie wybraną.

Arboretum w Laskach (utworzone w 1981 roku na bazie starego drzewostanu o bardzo zróżnicowanym składzie gatunkowym). Obiekt zajmuje powierzchnię 6,91 ha. Jego bogata roślinność obejmuje ponad 150 taksonów. Każdego roku kolekcja ta ulega powiększeniu poprzez nowe nasadzenia. Wizytówką Arboretum są pięknie kwitnące na wiosnę różaneczniki.

Jesienią 2002 roku utworzono na terenie Arboretum w Laskach trzy ścieżki edukacyjne, które realizują następujące tematy:

- *Różnorodność rodzaju Różanecznik*
- *Poznaj przyrodę zmysłami*
- *Rodzime i obce gatunki drzew i krzewów*

Dla każdej z wymienionych ścieżek opracowane są przewodniki, które pomagają poruszać się po ścieżce i jednocześnie zachęcają do wykonania różnych zadań, które pomogą samodzielnie odkryć bogactwa kryjące się w przyrodzie.

Arboretum odwiedzają dzieci i młodzież szkolna, a w okresie wiosenno-jesiennym mieszkańcy okolicznych miejscowości, którzy mogą znaleźć tutaj wspaniałe miejsca dla odpoczynku i rekreacji

Zespół pałacowo-parkowy w Siemianicach - od chwili powstania Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach jego siedziba - zabytkowy pałac z otaczającym go parkiem służą poznaniu historii Polski, a w szczególności wydarzeń

historycznych pogranicza Wielkopolski ze Śląskiem Opolskim. Zespół pałacowo-parkowy, to spuścizna po zasłużonej dla polskości rodzinie Szembeków. Żyjący na tych terenach przez ponad dwa wieki członkowie tego rodu wykazali się patriotyczną postawą biorąc czynny udział w licznych zrywach zbrojnych, a także przyczyniając się do rozwoju kulturalnego powiatu kępińskiego. Ostatnia właścicielka majątku siemianickiego była wnuczką znanego komediopisarza Aleksandra Fredry. Odziedziczyła ona po swoim dziadku talent literacki i czerpiąc inspiracje z piękna tutejszych terenów stworzyła wiele poematów, w których opisywała tutejszą przyrodę i obyczaje. W przepalacowym parku możemy spotkać 140 letnie buki i platany, a także niewiele młodsze osobniki wiązów, klonów, jesionów, dębów i dągli. Najczęstszymi gośćmi tego terenu są dzieci i młodzież ucząca się. Często zajeżdżają tutaj wczasowicze z pobliskiego Domu Pracy Twórczej w Ustroiniu, a także drobne grupy turystów.

Zespół pałacowo-parkowy w Siemianicach leży na trasie transwielkopolskiej ścieżki rowerowej.

Rezerwaty przyrody :

- *Stara Buczyna w Rakowie*
- *Ols w dolinie Pomianki*
- *Las łęgowy w dolinie Pomianki*

Są to rezerwaty typowo drzewostanowe chroniące buka na granicy jego naturalnego zasięgu i specyficznych zespołów roślinnych występujących w drzewostanie olszowym i łęgowym. Tylko za zgodą nadleśnictwa organizowane są wyjazdy grup młodzieży szkolnej do tych obiektów.

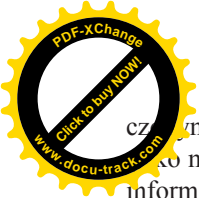
Zagrodeę z żyjącymi dziko konikami polskimi - jest to około sześć hektarowa wydzielona część drzewostanu i łąk wzdłuż rzeki Pomianki, która jest ostoją małego stada. Cała powierzchnia jest ogrodzona, tak, aby konie nie mogły się rozpraszać po całym okolicznym terenie i dochodzić do pobliskich domostw.

Zagroda znajduje się przy drodze do rezerwatów i stanowi dużą atrakcję dla odwiedzających te tereny.

Gospodarstwo Szkółkarskie Dobrygość - to miejsce, w którym produkuje się materiał sadzeniowy wykorzystywany w Nadleśnictwie Doświadczalnym Siemianice do nasadzeń odnawiających powierzchnie leśne. Jego specyfika stwarza sprzyjające warunki do zapoznania się z wczesnymi fazami rozwoju roślin drzewiastych. Najczęstszymi gośćmi w tym obiekcie jest młodzież ucząca się.

Wiatę zadaszoną z miejscem na ognisko - posiada 80 miejsc siedzących. Można w niej przeprowadzać zajęcia podczas niekorzystnych warunków atmosferycznych. Kończy się tutaj większość zajęć. Kiełbasa smażona lub pieczone ziemniaki smakują po kilkugodzinnym obcowaniu z naturą wyśmienicie.

Należy dodać, że pomimo posiadania tak wielu obiektów, to jednak najważniejszym z nich pozostaje niewymieniony dotychczas **LAS**. Niemal wszystkie zajęcia edukacyjne odbywają się w lesie a uczestnicy mogą chodzić nie tylko wyty-

czymś z szlakami ale obcują z przyrodą w naturalny i nieskrępowany sposób (którzy nie mają na to ochotę). Z wyjątkiem Klasy Leśnej nie posiadamy żadnych materiałów informacyjnych ani edukacyjnych, wychodząc z założenia, że najwięcej informacji i pomocy dydaktycznych dostarczy nam LAS.

Priorytetem naszej działalności edukacyjnej od samego początku było i nadal jest kształtowanie i propagowanie pozytywnego wizerunku polskiego leśnika, dlatego staramy się aby nasi goście jak najbliżej poznawali naszą pracę.

Szczególną wagę przykładamy do przekazu wiadomości popartego emocjonalnym oddziaływaniem na odbiorcę. Ponieważ wiemy, że pozytywne emocje pozostają w pamięci na dłużej, mamy nadzieję, że mile spędzone w lesie chwile będą dobrze kojarzyć się z lasem i leśnikiem przez wiele lat, a może nawet przez całe życie.

BIEG NA ORIENTACJĘ

W roku 2004 postanowiliśmy poszerzyć naszą ofertę o ścieżkę dydaktyczną *Bieg na orientację*. Skłoniły nas do tego odbywające się na naszym terenie Miistrzostwa Polski Leśników w Biegu na Orientację oraz tzw. Zielone Szkoły. Okazało się, że liczba zawodników uczestniczących w zawodach z roku na rok wzrasta. Osoby startujące po raz pierwszy, tuż po zakończeniu bardzo trudnej trasy podkreślały, że jest to wspaniała i fascynująca dyscyplina sportu. Kiedy latem 2004 roku gościliśmy w naszym zakładzie Zielone Szkoły, jednym z punktów programu były biegi na orientację (w uproszczonej wersji) dla 2 grup wiekowych (4-5 kl. szkoły podst. oraz 1-2 kl. gimn.). Okazało się, że jest to przysłowiowy strzał w dziesiątkę. Dzieci, młodzież oraz nauczyciele, zarówno po biegu jak i na kartach ewaluacyjnych wyrażali swoje ogromne zadowolenie oraz zainteresowanie tą nieznaną dla nich wcześniej dyscypliną sportową. Tak duże zainteresowanie skłoniło nas do utworzenia ścieżki do nauki biegu na orientację oraz folderu, dzięki któremu można samodzielnie pokonać całą trasę.

Celem niniejszej ścieżki jest zapoznanie odwiedzających obiekty edukacji leśnej w Laskach z podstawowymi zagadnieniami i zasadami biegu na orientację.

Dodatkowo specjalnie przygotowane przez nas zadania mają pomóc w nauce czytania mapy, posługiwania się kompasem, dokładnej obserwacji otaczającej nas przyrody oraz sprawnemu poruszaniu się po terenie leśnym.

Będzie nam miło, kiedy dodatkowo przyczynimy się do pobudzenia indywidualnych wrażliwości estetycznych i nawiązaniu kontaktu emocjonalnego z przyrodą.

Dyscyplina sportowa - **bieg na orientację (BnO)** polega na jak najszybszym pokonaniu wyznaczonej w terenie trasy. Po drodze należy odwiedzić i potwierdzić tzw. punkty kontrolne (PK). Trasa biegu pomiędzy kolejnymi punktami jest dowolna i zależy od decyzji zawodnika. Źródłem informacji jest specjalna mapa, na której bardzo dokładnie naniesiono wszystkie punkty (PK) (Cych, Kozłowski

200

Dowodem na to, że zawodnik odnalazł je wszystkie i dokonał tego w ściślej kolejności jest karta startowa z prawidłowo odbitymi kodami. Biegacze na orientację startują indywidualnie np. co 3 minuty wg wcześniej ustalonej kolejności. Bieganie na orientację to dyscyplina, w której dobre wyniki może osiągać każdy. Czasem ktoś, kto słabo biega, ale jest spostrzegawczy, umie się skoncentrować, podejmować szybko decyzję i dobrze czytać mapę może osiągać dużo lepsze wyniki od mniej spostrzegawczego i nie mającego podzielności uwagi super biegacza. Dodatkowym atutem tej dyscypliny sportu jest to, że mogą ją uprawiać niemal wszystkie grupy wiekowe (od przedszkolaka do emeryta), gdyż długość trasy oraz skala trudności jest dopasowana do indywidualnych możliwości zawodnika.

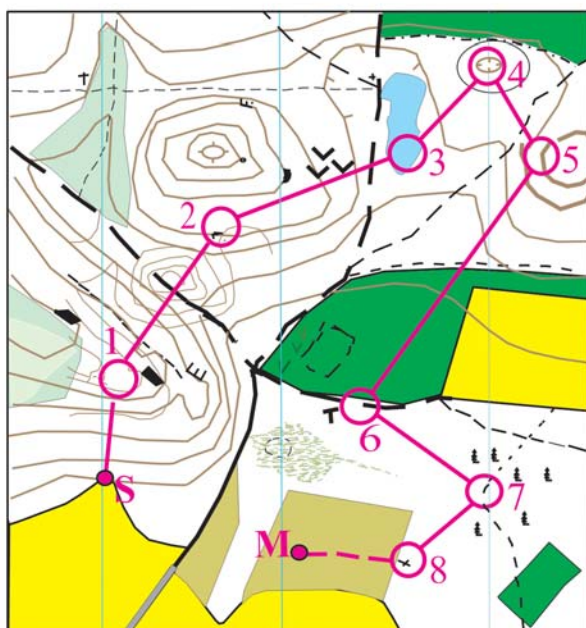
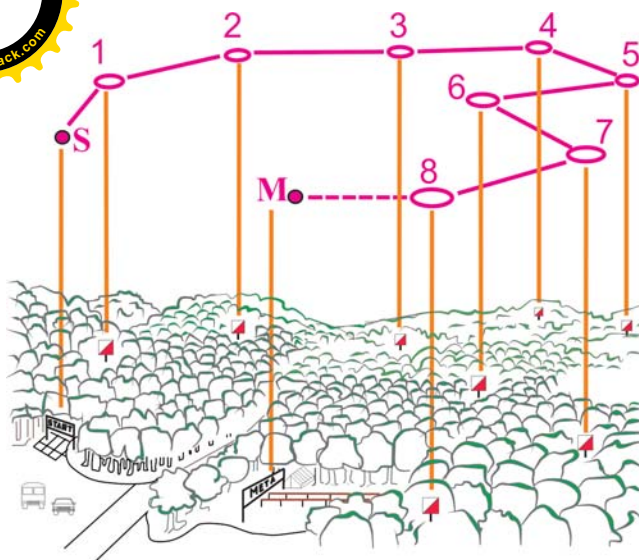
Do biegu na orientację potrzebne są następujące rzeczy:

Mapa - są to specjalistyczne mapy wykonywane przez wykwalifikowanych fachowców, na bazie map leśnych, ale charakteryzujące się zupełnie odmienną kolorystyką, sposobem nanoszenia szczegółów, specyficzną legendą. Jest to najtrudniejszy i najkosztowniejszy etap podczas tworzenia w/w ścieżki. Znaleźliśmy się w tej dobrej sytuacji, że po mistrzostwach posiadamy już profesjonalne mapy, na które możemy nanosić dowolnie przez nas wybrane warianty tras. Stworzyliśmy również mapę Arboretum, gdzie można stawiać swoje pierwsze kroki, bez obawy zagubienia się w lesie (teren ogrodzony)

Profesjonalna mapa jest podstawowym i nieodzownym elementem w biegach na orientację.

Kompas - to przyrząd, który w oparciu o działanie pola magnetycznego Ziemi ma igłę magnetyczną obracającą się wokół pionowej osi. Dzięki temu zawsze możemy prawidłowo określić kierunki świata. Jest on bardzo przydatny podczas orientowania mapy z terenem. Przy wyborze kompasu należy pamiętać, że najlepszy jest taki, którego igła przy zmianach kierunku bardzo szybko ustawia się z powrotem na północ

Odpowiedni strój - strój biegacza przede wszystkim powinien być wygodny i lekki, przewiewny i niekrepujący w czasie ruchu. Spodnie i bluza najlepiej jak są przylegające do ciała. Buty sportowe typu adidas (tenisówki są za delikatne) W trakcie biegu należy liczyć się z możliwością pobrudzenia, a nawet uszkodzenia odzieży. Zaawansowani zawodnicy biegają w specjalnych strojach i butach.

LEGENDA:

- Lasy
- Teren otwarty
- Las trudniej przebieżny
- Teren półotwarty
- Teren podmokły
- Droga asfaltowa
- Droga i ścieżka
- Rów z wodą
- Drzewa pojedyncze
- Ściany skalne
- Granica roślinności
- Warstwica
- Obniżenie
- Górka
- Suchy rów
- Dół jaskinia
- Paśnik stanowisko myśliwskie
- 1...8 Punkty biegu
- S Start
- M Meta
- Jezioro

Skala 1:15000

Ryc. 1. Trasa w terenie i jej zapis na mapie.
Fig. 1. The orienteering course and its map

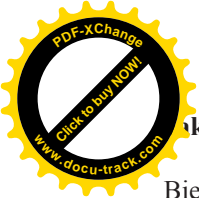
Fot. 1. Bieg na orientację to dyscyplina sportowa polegająca na jak najszybszym pokonaniu wyznaczonej w terenie trasy. Po drodze należy odnaleźć we właściwej kolejności wszystkie punkty kontrolne (fot. R. Ertel).

Photo 1. Orienteering is a sport in which the runners complete a course of control points in the shortest possible time, aide only map and compass (photo R. Ertel)

Fot. 2. Na trasie biegu na orientację w LZD Siemianice (fot. A. Radomska-Barton).

Photo 2. On the orienteering course in the Forest Experimental Station in Siemianice (photo A. Radomska-Barton)

Jakie korzyści daje naszym gościom bieg na orientację?

Bieg na orientację daje nam wspaniałą okazję do **bardzo bliskiego kontaktu z przyrodą**. Aby odnaleźć kolejne punkty kontrolne zawodnik nie porusza się tylko wygodnymi i często dobrze sobie znanymi ścieżkami, ale zmuszony jest do wejścia w głąb lasu, w dotychczas niezbadane i nieodwiedzane przez niego tereny. Wejście do wnętrza drzewostanu pozwala mu też **oswoić się z lasem** wraz ze wszystkimi jego „niebezpieczeństwami”, które według niektórych czyhają na nich na każdym kroku. Podczas biegu na orientację musimy nieustannie konfrontować z mapą to co widzimy w rzeczywistości. Zmusza nas to do bacznej obserwacji wielu szczegółów naraz, przez co nabywamy następną umiejętność, jaką jest **rozdzielanie poszczególnych elementów ekosystemu leśnego** a przy okazji doskonale **wyrabia spostrzegawczość**. Pozostawieni w lesie tylko z mapą jesteśmy zdani na siebie (w odróżnieniu od pracy w grupie, gdzie zawsze można kogoś zapytać, poprosić o pomoc). Jeśli chcemy dojść do mety musimy zacząć odnajdywać punkty kontrolne. Nawet, jeśli zrezygnujemy (z różnych powodów) z kontynuowania biegu to przecież znajdując się w środku lasu i tak musimy powrócić na metę. Trzeba, więc podjąć decyzję a szukając punktów trzeba ich podejmować mnóstwo i to przez cały czas trwania biegu. Dochodzimy w ten sposób do następnej umiejętności, jaką jest **samodzielne podejmowanie decyzji**. Bieg na orientację pomaga też wspaniale **uzupełniać programy nauczania z przyrody, geografii czy biologii**.

Jakie korzyści daje leśnikom bieg na orientację?

Wiedza leśna zdobyta podczas biegu bardziej się utrwała, ponieważ zawodnik jest „zmuszony” do oglądania pewnych fragmentów i szczegółów lasu. Trasę można poprowadzić tak, aby zrealizować temat, na którym nam zależy a uczestnik biegu będzie przekonany, że sam coś znalazł, odkrył, zauważył (z czego jest w większości przypadków bardzo dumny i zadowolony). Zawodnik pokonując teren na azymut poznaje jak trudnym do poruszania się jest las w fazie młodnika, z gęstym podszytem i podrostem, pokryty jeżynami, zróżnicowany pod względem wysokości terenu. Wówczas też lepiej potrafi uzmysłowić sobie fakt, że leśnik nie tylko „spaceruje sobie leśnymi ścieżkami z flintą na ramieniu”, ale w większości przypadków właśnie w tym terenie wykonuje cały szereg różnych czynności. Ponadto do tego samego lasu można wracać kilkakrotnie, za każdym razem odnajdując inne punkty i pokonywać inne trasy. Bardzo dużą zaletą biegu na orientację jest to, że wtajemniczeni mogą organizować sobie zajęcia samodzielnie, co może odciążać leśników, zwłaszcza w nadleśnictwach, w których nie ma etatów edukatorów

Fot. 3. Punkt kontrolny na trasie biegu na orientację w LZD Siemianice (fot. A. Radomska-Barton).

Photo 3. Control point on the orienteering course in the Forest Experimental Station in Siemianice (photo A. Radomska-Barton)

Ponieważ biegi na orientację mogą uprawiać wszystkie grupy wiekowe, ścieżka lub też zajęcia z tej dyscypliny sportowej mogą być kierowane do całego społeczeństwa, a nie tylko do dzieci i młodzieży uczącej się.

W każdym regionie naszego kraju znajdują się kluby sportowe zajmujące się biegami na orientację. Wystarczy tylko dobrze poszukać i nawiązać z nimi kontakt a na pewno zostaniemy przyjęci do grona biegaczy i będziemy mogli poznać, na czym ta dyscyplina sportu polega. Od 1999 roku organizowane są Mistrzostwa Polski Leśników w Biegu na Orientację. Z roku na rok liczba uczestników zwiększa się, co świadczy o coraz większej popularności tej dyscypliny. Warto nadmienić, że na terenie LZD Siemianice w 2003 roku bieg na orientację uprawiała ...? jedna osoba. Teraz jest to 17 osób (w tym 5 pracowników n-ctwa), a myślimy, że po stworzeniu ścieżki do nauki BnO i folderu, który pomoże poznać tajniki tego sportu ta liczba znacznie się powiększy.

Dużą zaletą biegu na orientację jest bardzo bliski kontakt z przyrodą, bez zgiełku, hałasu, który często tak mocno związany jest z wieloma innymi dyscyplinami sportu. Na trasie biegu można w ciszy i spokoju obcować z naturą oraz obserwować rzeczy i zjawiska jeszcze nigdy z bliska niewidziane. Oczywiście są

to wody sportowe, więc liczy się rywalizacja i chęć zdobycia jak najlepszego miejsca. Niektórym zawodnikom bardzo silnie udzielają się emocje. Z naszej obserwacji wynika jednak, że są one tylko na starcie, gdzie czeka i przygotowuje się wielu zawodników. Po wybiegnięciu na trasę biegu wszystkie te emocje opadają. Zdani tylko na siebie i spokojni, że nikt nas nie obserwuje i nie ocenia krytycznym okiem, w ciszy, spokoju i otoczeni zewsząd zielenią i drzewami przystępujemy do odnajdywania kolejnych punktów kontrolnych. Każdy odnaleziony punkt to wielka (a czasami wręcz ogromna) radość, zadowolenie i duma z samego siebie. Takich punktów na trasie biegu jest (w zależności od kategorii) od kilku do kilkunastu. Czyż nie warto, więc spróbować i przeżyć wspaniałe chwile w lesie, z dala od codziennych problemów?!. Na pewno warto. Gorąco zachęcamy!

Literatura

Cych P., Kozłowski J., 2000: Bieg na Orientację, Polski Związek Biegu na Orientację, Warszawa.

Radosław Ertel

Leśny Zakład Doświadczalny Siemianice
ul. Kasztanowa 1/1
63-645 Łęka Opatowska